

Civil liability for infringement of intellectual property in cyberspace

Rasool Malakooti(Ph.D.)¹
Mona Khalilzadeh(Ph.D.)²

 0000-0000-0000-0000
 0000-0000-0000-0000

Abstract

In the 16th and 17th centuries and with the rise of the religious reformist movement and ruling ideas in the Renaissance era, the rights of the material and spiritual aspects of these works were recognized by the complaints of artists and creators. In order to protect intellectual property rights, in addition to legislation at the national level, due to its importance, the issue was also examined by international documents and conventions and led to the approval of numerous international conventions such as Berne, Geneva, Paris, etc. became. In this article, the civil responsibility of those present in the cyber space due to the violation of two major examples of intellectual property rights, which are copyright and trademark rights, has been tried to be investigated in two dimensions, national and international, with a library method.

Keywords: cyber space, intellectual property, internet actors, civil responsibility, international responsibility.

1- Faculty Member Islamic Azad University of Pardis, Pardis, Iran (Corresponding author)
rasoolmalakooti@yahoo.com

2- Faculty Member Legal Research Institute of Share Danesh, Tehran, Iran
Mona.khalilzadeh@gmail.com

بررسی ابعاد مسئولیت مدنی نقض مالکیت فکری در فضای سایبر

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۳۰

رسول ملکوتی^۱

مونا خلیلزاده^۲

چکیده

در سده‌های ۱۶ و ۱۷ و با طلوع جنبش اصلاح‌طلب مذهب و اندیشه‌های حاکم در عصر رنسانس، با شکایت هنرمندان و پدیدآورندگان، حقوق جنبه مادی و معنوی این آثار به رسمیت شناخته شد. برای حمایت از حقوق مالکیت معنوی علاوه بر قانونگذاری در سطح ملی، به جهت اهمیت، موضوع مورد بررسی اسناد و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی نیز قرار گرفت و منجر به تصویب موافقت‌نامه‌های متعدد بین‌المللی همچون برن، ژنو، پاریس و... شد. در این مقاله سعی شد مسئولیت مدنی حاضران در فضای سایبر ناشی از نقض دو مصداق عمده حقوق مالکیت فکری که عبارت‌اند از: حقوق مؤلف و علامت تجاری در دو بُعد ملی و بین‌المللی با روش کتابخانه‌ای بررسی گردد. نتیجه اینکه اگرچه اطلاق مقررات داخلی مربوط در این حوزه، شامل فضای سایبر (مجازی) نیز هست؛ لکن علاوه بر نقص مقررات، اقتضائات خاص این فضا، مقتضی وضع مقررات ویژه است و شمول مقررات کلی، تأمین‌کننده نیازها در این حوزه نخواهد بود.

کلمات کلیدی

فضای سایبر، مالکیت معنوی، علامت تجاری، مسئولیت مدنی، مسئولیت بین‌المللی

۱- استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی پردیس، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

rasoolmalakooti@yahoo.com

۲- استادیار پژوهشکده حقوقی شهر دانش، تهران، ایران.

Mona.khalilzadeh@gmail.com

مقدمه

نظام حقوقی مالکیت فکری در ایران با فراز و فرودهای فراوانی روبه‌رو بوده است و اکنون در مناسب‌ترین وضعیت خود در دهه‌های اخیر به‌سر می‌برد. این امر در شرایطی به‌منصه‌ظهور رسیده است که شرایط خاص کشورهای در حال توسعه همچون ایران، اجرا و اعمال قوانین مربوط به حمایت از مالکیت فکری، نقش حائز اهمیتی در نوآوری سیاست‌های لازم در این حوزه، توسعه اقتصادی که خود باعث ایجاد برابری درآمد در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته می‌شود و علاقه به سرمایه‌گذاری خارجی را به همراه داشته است (گرشاسبی‌نیا و بدری ویج، ۱۳۹۱، ص ۵۱).

دامنه حقوق مالکیت فکری احصایی و محدود نمی‌باشد و روز به روز بر اثر تکامل زندگی صنعتی و رشد جوامع، بر این مصادیق افزوده می‌شود. وصف مشترک همه این طبقات در بازدارندگی و جنبه سلبی حقوق انحصاری دارنده این حقوق است. دیگران وظیفه دارند که از هرگونه بهره‌برداری ناروا و بدون مجوز آن خودداری نمایند و اگر از این تکلیف سرپیچی کنند، مرتکب نقض حق مالکیت فکری شده‌اند که برحسب قوانین مختلف، ضمانت اجرا و راهکارهای احتیاطی برای آن در نظر گرفته شده است.

با جهت‌گیری صریح اسناد مربوطه در حوزه مالکیت فکری، بازنگری در نظام موجود با اعمال شیوه‌هایی نوین و مورد آزمایش و خطا واقع شده در کشورهای پیش‌رو در این علم، ضروری و اساسی است. یکی از موضوع‌های مهم در این خصوص، مسئولیت مدنی و بین‌المللی ناشی از نقض مالکیت معنوی در حوزه فضای سایبر است. در صورت فقدان شرایط خاص جبران خسارت در حوزه مالکیت فکری در بستر فضای سایبر بدیهی است که می‌توان از شیوه‌های جبران خسارت در حوزه قواعد عمومی مسئولیت مدنی و طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها استفاده کرد؛ اما تنها به‌کارگیری این قواعد، در تمام ابعاد حقوق مالکیت فکری به‌علت نقش و کاربرد خاص این حوزه و بدون شناخت بازیگران حاضر در این بستر توصیه نمی‌شود بلکه بهتر است با شناسایی جنبه‌های مختلف آن و تصویب قوانین و قواعد خاص و اجرایی، با نگاهی بر رویه و عملکرد کشورهای پیش‌رو در این علم، به اصل جبران کامل خسارت در حوزه مالکیت فکری نزدیک‌تر شویم.

رعایت توازن و تناسب بین شیوه جبران خسارت و فعل زیانبار در حوزه مالکیت فکری، شرط است. اینکه نقض حق با چه شیوه‌ای صورت گرفته باشد روی شیوه جبران، تأثیر مستقیم دارد و دادگاه هم با توجه به فعل زیانبار، شیوه جبران را در حوزه‌های مختلف مالکیت فکری تعیین می‌کند. همچنین با توجه به تصویب اسناد بین‌المللی با موضوع حمایت از مالکیت معنوی، می‌توان قواعد موجود در این اسناد و موافقت‌نامه‌ها را به بستر فضای سایبر نیز بسط داد؛ زیرا که امروزه با دسترسی جهانی به تارنماها و آثار حاصل از مالکیت معنوی، بحث نقض مالکیت فکری از حالت اصل سرزمینی بودن^۱ خارج شده است. در این مقاله تلاش شده نقض این مالکیت و مسئولیت ناشی از آن در بعد ملی و بین‌المللی بررسی شود. برای رسیدن به این مقصود ابتدا بازیگران حاضر در حوزه فضای سایبر معرفی و سپس مسئولیت هر کدام بررسی می‌شوند.

۱- بازیگران حاضر در فضای سایبر

مقصود از بازیگران حاضر در فضای سایبر اشخاصی هستند که به انحاء مختلف در فضای سایبر حضور دارند؛ اما فعالیت ایشان در قالب‌های خاصی تقسیم‌بندی شده است^۲ به عبارت دیگر بازیگران، همان فعالان فضای سایبر می‌باشند. در فضای سایبر به طور عمده دو دسته بازیگر وجود دارند (ملکوتی، ۱۳۹۵، ص. ۳۰): واسطه‌های اینترنتی^۳ و کاربران به مفهوم اعم.^۴

۱-۱- واسطه‌های اینترنتی^۵

در دنیای سایبر به اقتضای ماهیت این فضا، تعامل و ارتباط میان اشخاص نیز به صورت

1. Principle of territoriality

۲. مثلاً اگرچه در دانشگاه افراد زیادی حضور دارند؛ اما همگی در سه قالب دانشجو، کارمند و استاد قابل تقسیم‌بندی هستند.

3. Internet Intermediates

4. Subscription or Users

۵. این واسطه‌ها خود زیر مجموعه واسطه‌های الکترونیک به مفهوم عام خود هستند.

مجازی و غیرواقعی^۱ صورت می‌پذیرد؛ بنابراین شالوده و اساس نهاد ارتباط در این فضا، به شکل ارتباط از راه دور تبلور و عینیت پیدا می‌کند و این کار علی‌القاعده به عهده نهادهایی است که واسطه اینترنتی نامیده می‌شوند و بدون اینها اصولاً برقراری ارتباط در فضای سایبر ممکن نخواهد شد.

واسطه‌های اینترنتی اشخاصی هستند که به طور کلی وظیفه‌ی ایجاد زیرساخت‌های لازم برای تحقق و توسعه ارتباطات مجازی، حفظ و انتقال داده‌ها، حفظ امنیت داده‌ها و محتوا و همچنین میزبانی داده‌ها را بر عهده دارند (صادقی، ۱۳۸۸، ص. ۱۸۰). همان‌طور که از نام این گروه پیداست همواره میانجی و مابین دو شخص یا دو گروه یا دو داده پیام هستند. پس واسطه‌های اینترنتی، میانجی‌هایی (ملکوتی، ۱۳۹۵، ص. ۹۰) هستند که امکان انتقال و اجرای محتوا میان اشخاص ثالث را در فضای اینترنت فراهم می‌آورند که این ایجاد امکان می‌تواند شامل خدماتی از قبیل امکان دسترسی به اینترنت، انتقال اطلاعاتی که به وسیله اشخاص ثالث تولید شده است نیز باشد؛ اما آنچه مسلم است اینکه واسطه‌های اینترنتی علی‌القاعده خود به صورت علی‌الراس اقدام به انتشار اطلاعات و محتوا در فضای سایبر خواهند کرد بلکه واسطه انتشار اطلاعات توسط اشخاص ثالث هستند.^۲ عمده‌ترین واسطه‌های واسطه‌های اینترنتی، عبارت‌اند از:^۳

۱-۱-۱- ایجادکنندگان نقطه تماس بین‌المللی یا تأمین‌کنندگان خدمات دسترسی^۴

ایجادکنندگان نقطه تماس بین‌المللی اصلی‌ترین واسطه در ارتباطات اینترنتی هستند؛ چراکه هرگونه ارتباط بین اشخاص حقیقی و حقوقی با اینترنت صرفاً از طریق این واسطه‌ها برقرار می‌شود. به موجب بند یک از آیین‌نامه نحوه اخذ و ضوابط فنی نقطه

۱. غیرواقعی در اینجا یعنی غیرملومس اما حقیقی.

2. Karine Perset, THE Economic and Social Role of Internet Intermediaries, of the OECD's Directorate for Science Technology and Industry, 2010, P 9, at:

<http://www.oecd.org/internet/ieconomy/44949023.pdf>.

3. Joseph R, Matthews Mary Helen Gillespie, Service Providers ASPs, ISPs, MSPs, and WSPs A Wiley Tech Brief, Wiley Computer Publishing, P39, at: bookzz.org.

4. Accessee Service Provider (A.S.P).

تماس بین‌المللی مصوب ۱۳۸۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی ایجادکننده این خدمت در کشور ما منحصرأ دولت است.

۲-۱-۱- ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی (رساها)^۱

این دسته صرفاً نقش واسطه میان کاربران (مصرف‌کنندگان اینترنت) و ایجادکننده نقطه تماس بین‌المللی (دولت) را بر عهده دارند. رساها نهادهایی هستند که امکان اتصال یا دسترسی اشخاص به اینترنت و فضای سایبر را فراهم می‌آورند. اگرچه رساها می‌توانند خدمات متنوع دیگری از جمله میزبانی تارنماها و ارائه محتوا را بر عهده بگیرند؛ اما مهم‌ترین وظیفه و خدمت ایشان ارائه خدمات دسترسی به اینترنت است.^۲ به عبارت دیگر ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی، واسطه‌هایی هستند که هر گونه پیام الکترونیکی را از شخص خاصی به نفع شخص دیگری دریافت، ذخیره و یا ارسال می‌دارند یا هر خدمت دیگری را در ارتباط با آن پیام و محتوای الکترونیکی ارائه می‌کنند.^۳ خدمت دسترسی به اینترنت که ISP یا رساها ارائه می‌کنند ممکن است از طریق سیم و تجهیزات فیزیکی و بیرونی^۴ مانند تلفن صورت گیرد یا اینکه بدون استفاده از هریک از تجهیزات و امکانات جانبی و فیزیکی^۵ اقدام به ارائه خدمات دسترسی به اینترنت برای کاربران خود نمایند. به عبارت دیگر رساها به مؤسساتی اطلاق می‌شوند که امکان دستیابی و ارتباط کاربران به اینترنت را به اشکال مختلف از طریق مودم یا خطوط ویژه فراهم می‌کنند.^۶ رساها در انواع و اشکال گوناگون از قبیل شرکت، دانشگاه، دستگاه دولتی و مانند آن فعالیت می‌کنند؛ مثلاً در شرایط فعلی شرکت‌هایی مانند مخابرات، ایرانسل، مبین‌نت و ... در کشور

1. Internet Service Provider (I.S.P).

2. Tanya Aplin, Internet Service Provider Liability for Moral Rights Infringement in Australia, p 2, at: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/DigTechLawJl/1999/8.html>.

۳. این مفهوم به‌صراحت در ماده ۲ قانون فناوری اطلاعات هند در تعریف ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی مقرر شده است.

4. Wired.

5. Wireless.

6. Tanya Aplin, Internet Service Provider Liability for Moral Rights Infringement in Australia, Digital Technology Law Journal, Vol, 1, n, 1, P 2, at: www.murdoch.edu.au/dtlj/vol1n1p2.

ما، رسا هستند.

۲-۱- کاربران به مفهوم اعم^۱

این دسته عمده‌ترین و پُرشمارترین بازیگران حاضر در فضای سایبر هستند و تعداد ایشان در ایران و جهان رو به ازدیاد است.^۲ پایگاه مرکز اینترنت، کاربر را فردی می‌داند که در حال حاضر توانایی اتصال به اینترنت را دارا باشد. یعنی باید یک نقطه دسترسی به اینترنت را داشته باشد و دانش اولیه در مورد چگونگی استفاده از فناوری وب را دارا باشد.^۳ کاربران به سه دسته قابل تقسیم‌اند:

الف- مصرف‌کننده نهایی

مصرف‌کننده نهایی^۴ کاربری است که به هر نحو و روش وارد فضای سایبر می‌شود و از خدمات آن به عنوان مصرف‌کننده و نه تولیدکننده، بهره‌مند می‌شود. اگرچه کاربران اینترنت در نوشته‌های تخصصی به گروه‌های گوناگون تقسیم شده‌اند،^۵ مانند کاربران ساده،^۶ کاربران متخصص^۷؛ اما این گروه‌بندی‌ها در موضع بحث منشأ اثر نیست؛ بنابراین کاربر نهایی صرفاً از محتوایی که در فضای سایبر وجود دارد بهره‌مند می‌گردد و نقش مصرف‌کننده محتوا یا جستجوگر^۸ را دارد.

ب- ارائه‌دهندگان خدمات میزبانی یا دایرکنندگان تارنها^۹

این بازیگران یک محل ذخیره دیجیتال در فضای سایبر فراهم می‌آورند که از طریق اینترنت قابل دستیابی می‌باشد. نوع داده‌هایی که در سیستم میزبان ذخیره می‌شود متنوع بوده و شامل نرم‌افزارهای رایانه‌ای و اسناد متنی و گرافیکی و هر نوع داده دیگری

1. User.

2. www.amar.org.ir.

3. www.itna.ir.

4. Final Consumer

5. James P. Jenal, What is a User not a User? Finding the Proper Role for Republication Liability on the Internet, Losangeles entertainment Law Review, 2004, vol, 24, P 475.

6. Native – Users.

7. Power- Users.

8. Searcher.

9. Host Service Provider.

می‌شود؛ بنابراین دایرکنندگان تارنها محلی را در فضای سایبر تعبیه می‌کنند که به اشخاص ثالث و کاربران امکان بارگذاری هرگونه اطلاعات و محتوایی را بر اساس نوع و هدف طراحی شده توسط میزبان فراهم می‌آورد. از مصادیق میزبانی در کشور ما می‌توان به تارنمای آپارات^۱ و کتابناک^۲ اشاره کرد که دو میزبان ارائه انواع محتوای صوتی و تصویری و کتاب هستند.

در تعریف میزبانی گفته شده است: «ارائه خدمات پایدار ذخیره اطلاعاتی است که بر روی سرور میزبان قرار گرفته و برای اشخاصی که تمایل دارند آنها را مشاهده کنند، قابل دسترسی است»^۳؛ بنابراین درحقیقت ارائه‌دهندگان خدمات میزبانی نوع دیگری از کاربران به مفهوم عام هستند. خدماتی که این گروه ارائه می‌کنند غالباً در دو شکل خواهد بود: ۱- مکانی را برای اشتراک‌گذاری^۴ اطلاعات توسط سایر کاربران فراهم می‌آورند. ۲- مکان تعبیه‌شده محل ارائه محتویات اختصاصی ایشان است.^۵ در ارائه خدمت نوع دوم، این گروه تأمین‌کننده محتوا نیز قلمداد می‌شوند. میزبان‌های از نوع دوم در مقایسه با نوع اول از اطمینان و امنیت بیشتری برخوردار هستند و انعطاف‌پذیری بیشتری دارند و مطالب و محتویات با سلیقه مدیر یا مالک میزبان بارگذاری می‌شود.^۶

ج- تأمین و تولیدکنندگان محتوا^۷

تأمین‌کننده محتوا، کاربری است که مبادرت به ایجاد یا قراردادن اطلاعاتی خواه به‌صورت متن، تصویر یا صوت و مانند آن در فضای مجازی می‌نماید (صادقی، ۱۳۸۸، ص. ۱۸۷)؛ بنابراین عنوان تأمین‌کنندگان محتوا می‌تواند شامل هر شخصی شود که با اینترنت و فضای سایبر ارتباط دارد. محتوایی که توسط این دسته از بازیگران فضای سایبر در این فضا قرار می‌گیرد می‌تواند به‌صورت (قابل تخلیه)^۸ یا به‌صورت (فایل جاری قابل

1. www.aparat.com

2. www.ketabnak.com

3. Morgan lavancy, Le Responsabilite Delictuelle sur Internet en Droit Suisse, 2002, P 61, at: www.Droit-technologie.org.

4. Shared Hosting.

5. Dedicated Hosting.

6. http://www.techopedia.com.

7. Content Provider.

8. Downloadable Content.

رویت)^۱ باشد. محتواهای قابل رویت و به‌صورت فایل جاری را می‌توان به محض دسترسی به آن، شنید یا رویت کرد؛ اما محتوای قابل تخلیه یک شکلی از یک فایل است که می‌توان روگرفت آن را از تارنمای اینترنت بر روی رایانه متعلق به خود تخلیه و ذخیره کرد؛ مثلاً ارائه خدماتی که در یوتیوب یا آپارات انجام می‌شود از این دسته هستند؛ بنابراین تولید محتوا، عملی است که از هر کاربری برمی‌آید.

۲- مسئولیت مدنی ناشی از نقض علائم تجاری در فضای سایبر

از شاخه‌های مهم حقوق مالکیت فکری، بحث نقض علائم تجاری و مالکیت صنعتی است. علامت تجاری نشانه‌ای است که کالاهای تولیدشده یا خدمات ارائه شده توسط یک شخص یا بنگاه اقتصادی را از کالاهای یا خدمات شخص یا بنگاه اقتصادی دیگر متمایز می‌سازد و مصرف‌کننده به‌وسیله آن علامت می‌تواند کالا را از سایر تولیدات مشابه تشخیص دهد (زاهدی، ۱۳۷۹، ص. ۱۲۶). بند الف ماده ۳۰ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ در تعریف علامت تجاری مقرر می‌دارد: «علامت یعنی هر نشان قابل رؤیتی که بتواند کالاهای یا خدمات اشخاص حقیقی یا حقوقی را از هم متمایز سازد». علائم تجاری ثبت شده به مالک آن حق استفاده انحصاری از منافع مادی و معنوی آن را اعطا می‌نماید و تبعاً می‌تواند مانع از استفاده و دخالت دیگران در آن نیز بشود (ملکوتی، ۱۳۹۵، ص. ۷۰).

حوزه فضای سایبر نسبت به جهان واقعی بسیار مستعدتر و گسترده‌تر می‌تواند شاهد نقض علائم تجاری باشد. همان‌طور که امکان نقض علائم تجاری در این فضا بیشتر است، امکان اطلاع از نقض‌های انجام گرفته نیز برخلاف جهان واقعی آسان‌تر است؛ مثلاً صاحب علامت تجاری با مشاهده یک برند یا برنامه تبلیغاتی در اینترنت از نقض علامت تجاری خود در نقطه دیگری آگاه می‌گردد. هر استفاده و کاربرد علائم تجاری در فضای سایبر نقض محسوب نمی‌شود بدیهی است که نقض علامت تجاری زمانی رخ خواهد داد که کاربرد آن سبب شود که امر بر بینندگان آن صفحه اینترنتی مشتبه شود و گمان کنند

1. Real – Time Content.

آن علامت مربوط به صاحب صفحه است؛ اما اگر استفاده از علامت به گونه‌ای باشد که چنین مطلبی را القا نکند، امر مشمول نقض علامت تجاری نخواهد شد؛ مثلاً شخصی که تارنمایی را پردازش می‌کند و آن تارنما تجربه کاری او را با نرم‌افزار مایکروسافت توضیح می‌دهد، می‌تواند علائم تجاری مایکروسافت را برای ارجاع به این مطلب به کار برد بدون اینکه ادعایی نسبت به علامت داشته باشد و در این صورت نقض علامت صورت نخواهد گرفت؛ البته اگر دارنده این صفحه اینترنتی این علامت را به گونه‌ای به کاربرد که سبب این گمان برای بینندگان شود که مایکروسافت به گونه‌ای از این صفحه اینترنتی مثلاً حمایت می‌کند یا وابسته به آن است، در این صورت نقض علامت تجاری رخ داده است.

نقض علایم تجاری در اینترنت توسط سه دسته از بازیگران حاضر در این فضا یعنی رساها، ارائه‌دهندگان محتوا و کاربران نهایی ممکن است؛ مثلاً اگر یک رسا یا ارائه‌دهنده خدمات اینترنتی خدماتش را تحت یک علامت تجاری تبلیغ کند که آن علامت برای بیننده توهم علامت مشهور دیگری را بنماید، یقناً نقض علامت تجاری توسط رسا اتفاق افتاده است در این مورد رسا در نقض علامت تجاری مباشرت داشته و مستقیماً اقدام به نقض نموده‌اند.

علاوه بر آن ارائه‌کنندگان محتوا و کاربران نهایی نیز ممکن است مستقیماً از طریق بارگذاری یا تخلیه فایل‌های محتوا یا استفاده غیرمجاز از تبلیغات، اقدام به نقض مباشرتی علامت تجاری نمایند؛ البته با عنایت به جهانی بودن خصیصه اینترنت، استفاده از هر قسم علامت تجاری روی اینترنت را نباید به دلیل وجود یک حق معارض در یک کشور خاص ممنوع کرد بلکه ممنوعیت استفاده از علامت را باید محدود به فرضی کرد که استفاده اینترنتی آن در کشوری که علامت را به رسمیت می‌شناسد، اثر تجاری داشته باشد و نباید به کارگیری آن را در همه دنیا محدود نمود (اصلائی، ۱۳۸۹، ص. ۳۱).

در قانون ایران صرفاً دعوای نقض حق بر علامت تجاری قابل رسیدگی می‌باشد و ادعای ضعیف شدن علامت تجاری ضمانت اجرای حقوقی ندارد. این ادعا را صرفاً به وسیله قواعد عام مسئولیت مدنی می‌توان جبران نمود. قوانین ایران در جهت حمایت از علائم تجاری در فضای سایبر کامل نیست و نیاز است که قواعد خاصی در این رابطه

تدوین گردد. قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶، تا حد قابل توجهی از مقررات تریپس^۱ که خود پیش‌شرط پیوستن کشورها به سازمان تجارت جهانی^۲ است بهره برده است. در واقع کشورها برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی ملزم به درج قوانین مربوط به تریپس در قوانین ملی خود می‌باشند؛ زیرا که ثبت اختراع در قلمرو ملی، تنها حمایت کشور ثبت شده را به همراه خواهد داشت؛ اما از آنجاکه برخی اختراعات نیازمند حمایت جهانی می‌باشند، درج قوانین مربوط به اسناد بین‌المللی در قوانین ملی، می‌تواند باعث حمایت از حقوق ناشی از اختراع در سطح ملی و بین‌المللی باشد (زاهدی، ۱۳۸۹، ص. ۲۰). با بررسی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، به وضوح قابل احراز است که این قانون به شدت تحت تأثیر تریپس بوده است. تشکیل اتحادیه پاریس که به دنبال تصویب موافقت‌نامه پاریس در سال ۱۸۸۳ به وجود آمد و همچنین اتحادیه بین‌المللی همکاری در ثبت اختراعات که به دنبال تصویب معاهده همکاری ثبت اختراعات^۳ در سال ۱۹۷۰ تأسیس شد، همگی حاکی از تلاش جامعه جهانی برای ایجاد یک نظام بین‌المللی حمایت از اختراعات می‌باشد.

مهم‌ترین ضمانت اجرای موجود در حوزه مسئولیت مدنی، در ارتباط با نقض حقوق علائم تجاری در فضای سایر جبران خسارت و اعاده وضع به حالت سابق می‌باشد. خسارات مادی، معنوی و عدم‌النفع در این رابطه قابل جبران هستند همچنین می‌توان اقدامات تأمینی مانند صدور دستور موقت نسبت به کالاهایی که به وسیله نقض حقوق علائم تجاری به فروش می‌رسند را اعمال نمود و آن‌ها را توقیف کرد. طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در برابر اعمال متخلفانه مصوب سال ۲۰۱۰ میلادی، که توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل تدوین شده است نیز به اعاده وضعیت به حالت سابق، به عنوان اولین و بهترین راه برای جبران خسارت اشاره داشته است. در بخش طرق جبران خسارت این طرح مقرر شده است که: «اصل اساسی مندرج در معنای واقعی یک عمل غیرقانونی، اصلی که به نظر می‌رسد توسط کنش بین‌المللی و به‌ویژه توسط آرای

-
1. Trips
 2. WTO
 3. PCT

دادگاه‌های داوری ایجاد شده است، آن است که جبران خسارت باید تا آنجا که ممکن است تمامی نتایج عمل غیرقانونی را محو سازد و وضعیتی را که اگر آن عمل صورت نگرفته بود به احتمال زیاد وجود می‌داشت، مجدداً برقرار سازد. اعاده وضعیت به حالت سابق چنانچه ممکن نباشد، پرداخت مبلغی مطابق با ارزشی که اعاده وضعیت به حالت سابق داراست؛ [یا] اگر ضروری باشد، حکم به جبران خسارت، در برابر ضرر متحمل شده، که توسط اعاده وضعیت به حال سابق یا پرداخت به جای آن جبران نخواهد گشت. اینها اصولی هستند که باید برای تعیین میزان خسارت مناسب، در برابر یک عمل مغایر با حقوق بین‌الملل به کار روند.^۱ نکته حائز اهمیت در خصوص اعاده وضعیت به حالت سابق چه در سطح مسئولیت مدنی و چه در سطح مسئولیت بین‌المللی، اینجاست که آیا در تمامی شرایط امکان اعاده وضع به حالت سابق توسط شخص یا اشخاص ناقض مقررات مالکیت فکری و صنعتی وجود دارد؟ بدیهی است که در برخی موارد این قاعده قابلیت اعمال را نداشته که در این صورت به طرق دیگر از جمله پرداخت غرامت، جبران زیان معنوی مانند درج در رسانه‌های ملی بعضاً امکان جبران خسارت فراهم خواهد شد (خلیل‌زاده، ۱۳۹۳، ص. ۱۹).

به‌کارگیری علامت تجاری در تجارت الکترونیکی موجب بروز چالش میان دو اصل «سرزمینی بودن حق بر علامت تجاری» و «جهانی بودن اینترنت» شده است. مقابله با همه صور استعمال علامت تجاری به بهانه وجود یک حق معارض در کشوری خاص، موجب ترجیح اصل سرزمینی بودن علامت، بر خصیصه جهانی بودن اینترنت می‌شود؛ لذا منع استفاده از علامت باید محدود به محل خاص شود که علامت در آنجا به رسمیت شناخته شده است. تشخیص چنین محلی با توجه به بدون مرز و مکان بودن اینترنت کار دشواری است. از سوی دیگر، احکام صادره از دادگاه کشوری خاص که علامت را به رسمیت می‌شناسد، نباید موجب منع کلی استفاده از علامت بر روی اینترنت شود؛ زیرا این امر به منزله نفی اصل سرزمینی بودن این حق است (اصلانی، ۱۳۸۹، ص. ۲۲).

در نظام بین‌المللی، حمایت از علائم تجاری و مقابله با نقض آن، بر اصل سرزمینی

1. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts

بودن این حقوق مبتنی است. یعنی کشوری که حق در آن ایجاد و ثبت شده است، حدود و ثغور حمایت از حق را تعیین و حق راجع به علامت تنها در آن سرزمین قابل حمایت خواهد بود. مطابق با این اصل، نقض حق در خارج از کشور محل ثبت، قابلیت حمایت بین‌المللی را ندارد. در این راستا موافقت‌نامه پاریس در بند ۱ ماده ۲ و بند ۳ ماده ۶،^۱ موافقت‌نامه تریپس در ماده ۱ و ۳^۲ برای حمایت از ممانعت از نقض علایم تجاری در عرصه بین‌المللی اصل رفتار ملی برای دول عضو را مورد توجه قرار داده‌اند. همچنین قانون ثبت اختراعات، علایم تجاری و طرح‌های صنعتی ایران نیز ضمن پذیرش این اصل و از آنجا که ایران نیز از اعضای موافقت‌نامه پاریس می‌باشد، سعی در هماهنگی با موافقت‌نامه‌های بین‌المللی را داشته است.

در بین اسناد بین‌المللی ذکر شده در حال حاضر موافقت‌نامه دوم رم بیشترین توجه را به نقض علایم تجاری در سطح جهانی داشته است که بیشترین نزدیکی را به نقض حقوق مالکیت صنعتی و علایم تجاری در بستر سایبر را دارا است. ماده ۳ موافقت‌نامه دوم رم مقرر می‌کند که قانون حاکم محدود به قوانین کشورهای عضو اتحادیه اروپا نمی‌شود بلکه در سطح جهان قابل تعیین است؛ بنابراین در فضایی درهم‌تنیده سایبر که می‌تواند عمل زیانبار در نقطه‌ای از جهان صورت گرفته و آثار خود را در گوشه‌ای دیگر از جهان به نمایش بگذارد (خلیل‌زاده، بیشین، ص ۷۰)، پیروی از مفاد موافقت‌نامه دوم رم می‌تواند راهگشا در برابر نقض حقوق ناشی از اختراع و ثبت علام تجاری در فضای سایبری باشد؛ زیرا که این موافقت‌نامه تنها موافقت‌نامه بین‌المللی است که اصل سرزمینی بودن را در برابر نقض حقوق مالکیت فکری مورد تأیید قرار داده است.

قانون تجارت الکترونیکی ایران در مورد ضمانت اجراهای مدنی نقض حقوق مالکیت فکری مقرر و ویژه‌ای ندارد، با این حال می‌توان حکم کلی ماده ۷۸ این قانون که در باب جبران خسارت آمده را به حقوق مالکیت فکری به عنوان یکی از مصادیق این ماده تسری

1. The Paris Convention for the Protection of Industrial Property, signed in Paris, France, on 20 March 1883, was one of the first intellectual property treaties. It established a Union for the protection of industrial property.
2. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994.

داد. ماده مزبور مقرر می‌دارد: «هرگاه در بستر مبادلات الکترونیکی در اثر نقص یا ضعف سیستم مؤسسات خصوصی و دولتی، به جز در نتیجه قطع فیزیکی ارتباط الکترونیکی، خسارتی به اشخاص وارد شود، مؤسسات مزبور مسئول جبران خسارت وارده می‌باشند مگر اینکه خسارت وارده ناشی از فعل شخصی افراد باشد که در این صورت جبران خسارت بر عهده این اشخاص خواهد بود». از این ماده استنباط می‌شود که چنانچه نقص یا ضعف سیستم رایانه‌ای اشخاص حقوقی موجب تضییع حقوق پدیدآورندگان یا صاحبان حقوق مرتبط شود، اشخاص حقوقی عمومی یا حقوق خصوصی که مسئول نقص یا ضعف سیستم بوده‌اند مسئول شناخته می‌شوند مگر آنکه شخص حقیقی مستقیماً موجب ورود خسارت باشد بی‌آنکه عمل او به نقص یا ضعف سیستم مربوط باشد. از آنجاکه در بحث مسئولیت مدنی، نتیجه عمل یعنی ورود خسارت معیار ارزیابی است و ویژگی‌هایی مانند استخدام در یک مؤسسه دولتی تأثیری در این امر ندارد، حکم ماده را می‌توان به کاربران عادی (ناقصان غیرمستخدم) نیز تعمیم داد؛ اما این تفسیر با ظاهر ماده در تناقض است و به نظر نمی‌رسد با توجه به صراحت عبارت «در اثر نقص یا ضعف سیستم مؤسسات خصوصی یا دولتی» بتوان به مسئولیت سایر کاربران با استناد به این ماده حکم داد و برای جبران این نقیصه می‌توان به قواعد عام مسئولیت از جمله ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی توسل نمود. قانون تجارت الکترونیکی در خصوص سایر ضمانت اجراها مانند اقدامات موقت و تأمینی برای متوقف ساختن نقض یا ضبط آثار حاصل از جرم یا ابزارهای ارتکاب جرم ساکت است. در حوزه مسئولیت بین‌المللی نیز با در نظر گرفتن طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در برابر اعمال متخلفانه، بعضاً می‌تواند عمل متخلفانه صورت گرفته توسط شخص خصوصی را به مثابه عمل دولت تلقی کرد که در این صورت مسئولیت بین‌المللی دولت را به همراه خواهد داشت. بدیهی است برای احراز مسئولیت بین‌المللی دولت باید رابطه بین دولت و شخص حقیقی از جمله کنترل، هدایت و رهنمود دولت بر اعمال ایشان قابل احراز بوده و یا شخص خصوصی در استخدام دولت بوده و در سمت رسمی خود عمل کرده باشد (زمانی و میرزاده، ۱۳۹۳، ص. ۸۷).

۳- مسئولیت مدنی ناشی از نقض حقوق مؤلف در فضای سایبر

یکی از عمده‌ترین مصادیق اعمال زیانبار ارتكابی در حوزه فضای سایبر اعمالی است که موجب نقض حقوق ناشی مالکیت فکری و تولیدات ناشی از اندیشه به معنی اعم می‌گردد. از پرشمارترین اعمال زیانبار در فضای سایبر، نقض حق مؤلف یا کپی‌رایت^۱ است. در کشور ما نیز در دهه ۷۰ نخستین پرونده‌های مرتبط با فضای سایبر در این خصوص مطرح شد. «شکایت شرکت نرم‌افزاری سینا علیه شرکت واژه‌پرداز مبنی بر تکثیر و فروش غیرمجاز نرم‌افزارهای تهیه شده شرکت نرم‌افزاری سینا، که موجب صدور رأی در تاریخ ۱۳۷۲/۴/۳ در مورد نرم‌افزارهای رایانه‌ای با استناد به قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ شد» را می‌توان نخستین پرونده طرح شده در ارتباط با مسئولیت مدنی در این حوزه دانست (عالی‌پور، ۱۳۸۹، ص. ۱۲۸).

نقض کپی‌رایت بدین معنی که شخصی در فضای سایبر حقوق انحصاری پدیدآورندگان آثار را کپی نماید یا بدون اجازه مالک به نام خود منتشر کند یا به نوعی به خود منتسب کند یا ترجمه نماید. حقوق متعلق به آثار مورد حمایت قانون، به دو دسته حقوق مادی و معنوی تقسیم می‌شوند که به هر اقدامی که منجر به تضییع هر یک از این دو حقوق گردد، نقض کپی‌رایت گفته می‌شود. مصرف‌کننده در فضای سایبر باید خواه از طریق اجتناب استفاده از اثر دیگری، خواه با قبول پرداخت قیمت اثر به این حق احترام بگذارد (دبلفون، ۱۳۸۸، ص. ۱۲۳).

در حقوق کشور ما قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ وجود دارد که موضوع آن حمایت از کپی‌رایت است. اگرچه در این قانون به اقتضای سال تصویب هیچ اشاره‌ای به نقض کپی‌رایت و حمایت از آثار منتشره در فضای سایبر نشده است؛ اما دامنه این قانون به قدری موسع هست که بتوان آن را حاکم بر آثار منتشره در این فضا هم دانست. علاوه بر آن قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ نیز در این رابطه وجود دارد و در قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ به طور غیرمستقیم احکامی در این رابطه وجود دارد. نقض حقوق مؤلف در

1. Copyright infringement

فضای سایبر حداقل توسط سه گروه متصور است: ۱- توسط رساها؛ ۲- توسط تولیدکنندگان محتوا و ۳- توسط کاربران.

۱-۳- نقض حقوق مؤلف توسط رساها

گفته شده است که عمده‌ترین موارد نقض کپی‌رایت توسط ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی یا رساها صورت می‌گیرد (انصاری، ۱۳۸۲، ص. ۲۲). در تبیین وظایف رساها به معنی اخص گفته شد که رساها واسطه‌هایی هستند که خدمات دسترسی به اینترنت را برای کاربران به مفهوم اعم فراهم می‌کنند و علی‌القاعده در این رابطه دریافت وجه نیز می‌کنند. طبیعی است که در این مورد رساها چون رکن اصلی دسترسی به اینترنت هستند، خواسته یا ناخواسته در نقض کپی‌رایت توسط کاربران مشارکت خواهند نمود؛ مثلاً کاربری با استفاده از اینترنتی که رسا ارائه کرده به فضای سایبر دسترسی و اقدام به انتشار بدون اذن کتاب شخص دیگری نماید در این صورت مسئولیت رسا از باب تسبیب اگر چه دور از ذهن؛ اما ممکن است مطرح گردد.

علاوه بر آن رساها ممکن است به‌خاطر نقض کپی‌رایت به‌طور مستقل و مستقیم نیز مسئول شناخته شوند و آن در حالتی است که در ارائه خدمات اینترنتی یعنی عمل به وظیفه خود، از وسایل و تجهیزاتی استفاده نمایند که بدون دخالت مستقیم یک شخص، اقدام به کپی‌کردن نمایند^۱؛ مانند استفاده از رایانه‌ای که همانند یک سرور عمل می‌کند یا در مورد سرورهای گروه‌های خبری که به‌وسیله رساها کنترل می‌شوند و هر روز هزاران فایل از گروه‌های خبری را کپی می‌کنند. گرچه بسیاری از فایل‌ها مسلماً حاوی مطالب و آثار حمایت شده به‌وسیله حقوق کپی‌رایت می‌باشند؛ اما هیچ‌گاه رساها به‌خاطر نقض حقوق مؤلف در این رابطه مسئول شناخته نشده‌اند و علت این امر آن است که سرورهای گروه خبری برای آنها ناشناخته بوده و آنها مستقلاً عمل می‌کنند (انصاری، ۱۳۸۲، ص. ۲۳).

۱. مراجعه کنید به: رحمانی، هادی، مسئولیت مدنی رسا در تجارت الکترونیکی، تهران: مجد، ۱۳۹۴، ص ۸۵ به بعد.

۲-۳- نقض حقوق مؤلف توسط ارائه‌کنندگان محتوا

این دسته از بازیگران حاضر در فضای سایبر با ارائه اطلاعات و تصاویر و ... در این فضا می‌توانند از ناقضان حقوق مؤلف باشند. تصاویر و مطالبی که توسط این دسته از بازیگران ارائه می‌گردد به طرق مختلف ایجاد می‌شود. گاهی ارائه‌دهندگان، خود اقدام به طراحی و خلق آنها می‌کنند و گاهی از تصاویر متعلق به ثالث استفاده می‌کنند. در صورت اول، علی‌القاعده سخنی نیست و حتی اثر خلق شده از جانب این اشخاص می‌تواند موضوع حمایت حقوق مالکیت فکری نیز قرار گیرد؛ اما اگر مطالب ارائه شده، تصویر یا متن متعلق به دیگری باشد یا در خلق تصاویر و مطالب از آثار دیگران استفاده شده باشد، می‌تواند مصداق نقض کپی‌رایت توسط ارائه‌کنندگان محتوا باشد؛ البته برخی تصاویر و متون آزاد نیز در اینترنت وجود دارند بدین معنی که برخی تصاویری را عرضه می‌کنند که برای استفاده دیگران باشد. بدیهی است که استفاده از این تصاویر تا زمانی که شرایط پیشنهاددهنده در استفاده از آن رعایت شود، مسئولیتی ایجاد نخواهد کرد.

۳-۳- نقض حقوق مؤلف توسط کاربران نهایی

بدیهی است کاربران یا مصرف‌کنندگان نهایی چون عمده‌ترین بازیگران حاضر در فضای سایبر هستند، شمار تخلفات ارتكابی از جانب ایشان نیز به نسبت سایرین بیشتر خواهد بود. کاربران مزبور با تخلیه کردن فایل‌هایی که توسط رساها یا ارائه‌دهندگان محتوا ارائه می‌شود، به‌طور مستقیم اقدام به نقض کپی‌رایت می‌نمایند؛ البته نقض کپی‌رایت ممکن است از طریق پیوند^۱ به برخی تارنماهای مشخص باشد. بدین‌صورت که کاربر دیگری با ایجاد پیوند در تارنمای اختصاصی خود نسبت به اثر متعلق به دیگری، دسترسی کاربر نهایی را به آن اثر فراهم آورد و کاربر مزبور با مراجعه و تخلیه آن، نقض کپی‌رایت نماید.

برابر ماده ۲۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، هنرمندان و مصنفان ۱۳۴۸ در صورتی از یک اثر حمایت می‌شود که آن اثر برای نخستین‌بار در ایران چاپ یا پخش یا منتشر یا اجرا

1. Link

شده و پیش‌تر از آن در هیچ کشور دیگری چاپ یا منتشر یا پخش یا اجرا نشده باشد و ماده ۱۶ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای افزون‌بر تولید در ایران، شرط دیگری را برای حمایت از نرم‌افزار مطرح کرده است و آن عبارت است از توزیع آن در ایران. مطابق این ماده (حقوق مذکور در ماده ۱ در صورتی مورد حمایت این قانون خواهد بود که موضوع برای نخستین‌بار در ایران تولید و توزیع شده باشد).

در کنار این مطلب با توجه به نسخه‌برداری‌های متعددی که در محیط الکترونیکی به وقوع می‌پیوندد اعم از اینکه نسخه‌برداری و کپی‌کردن در حافظه موقت رایانه صاحب اثر یا رایانه ارائه‌دهنده محتوا یا ارائه‌دهنده خدمات دسترسی باشد، معمولاً اثر مورد نظر خارج از قلمرو ایران مورد نسخه‌برداری و توزیع قرار می‌گیرد و تعیین اینکه این توزیع یا نسخه‌برداری در ایران انجام شده باشد، تقریباً امری محال است؛ بنابراین حمایت این قوانین از آثار تنها محدود به قلمرو ایران است که این امر با ویژگی عدم محدودیت مرزی و ویژگی‌های خاص فضای سایبر همخوانی ندارد و جبران زیان را عملاً غیرممکن می‌سازد (رهبر، ۱۳۸۴، ص. ۳۳۰).

اما در بُعد بین‌المللی مطابق با بند ۳ ماده ۵ موافقت‌نامه بروکسل^۱ تعیین دادگاه صالح برای رسیدگی به مسئولیت بین‌المللی نقض حقوق مؤلف در فضای سایبر موکول به تعیین محل وقوع نقض شده است، بند ۳ ماده ۲ موافقت‌نامه لوگانو^۲ نیز عیناً همین موضوع را مورد توجه قرار داده است. اگرچه معاهده‌های بین‌المللی متعددی با هدف حمایت از حقوق مالکیت معنوی مؤلف تصویب شد؛ اما هیچ‌یک از آنها مقبولیت جهانی و قواعد یکسان در حل تعارض‌های موجود در این دعاوی نداشته است. موافقت‌نامه برن^۳ به‌عنوان مهم‌ترین سند در زمینه حمایت از حقوق مؤلف نیز در خصوص قانون حاکم و دادگاه صلاحیت‌دار در حقوق مؤلف حاوی قواعد راهگشایی نمی‌باشد. نظام مرسوم حقوق بین‌الملل خصوصی و قواعد حل تعارض آن نسبت به حقوق مؤلف با ماهیت خاص آن و امکان نقض فراگیر و همزمان این حقوق قابل اعمال نیست و ویژگی سرزمینی بودن

1. Brussels Convention.
2. Lugano Convention.
3. Berne Convention.

این حقوق اعمال قواعد حل تعارض ویژه و متفاوت از قواعد حل تعارض نظام سنتی تعارض قوانین را می‌طلبد.

موافقت‌نامه برن حاوی هیچ مقرره‌ای در ارتباط با دادگاه صالح به رسیدگی در دعاوی حقوق مؤلف نیست و تنها در بخشی از مقررات مقرر کرده: دعای مطروحه راجع به اعتبار حق اختراع و یا علامت تجاری در صلاحیت رسیدگی دادگاه کشوری است که کار فکری در آنجا به ثبت رسیده است (ماده ۱۶). این قاعده نسبت به حقوق مؤلف که برای حمایت نیازمند ثبت نیست قابل اعمال نمی‌باشد؛ بنابراین خواهان باید بین مقررات عمومی یا مقررات خاص صلاحیت انتخاب کند. مقررات عمومی، محل اقامت خوانده است؛ اما مقررات خاص صلاحیت برای دعاوی قراردادی، محل اجرای تعهد و برای دعاوی نقض، محل وقوع نقض است. هرکدام از این قواعد مزایا و معایبی به همراه دارد. با توجه به ماهیت حقوق مؤلف و امکان نقض فراگیر و همزمان این حقوق که محل وقوع نقض می‌تواند تعداد قابل توجهی کشور باشد، در نتیجه موجب تحمیل بار سنگین اقامه دعا در مکان‌های مختلف و تحمیل هزینه‌های گزاف بر دوش خواهان می‌شود. به نظر می‌رسد قاعده عمومی صلاحیت که همان محل اقامت خوانده است، مناسب‌تر به نظر می‌رسد. دادگاه حقوق بشر اروپا^۱ نیز در همین راستا اظهار کرده تنها دادگاه محل اقامت خوانده، صلاحیت رسیدگی به تمام نقض‌های صورت گرفته در سراسر جهان و حکم به پرداخت خسارت دارد.

در رابطه با قانون حاکم بر دعاوی حقوق مؤلف ماده ۲-۵ موافقت‌نامه برن از اهمیت ویژه برخوردار است که این ماده حاوی دو اصل است:

الف- اصل رفتار ملی^۲؛ ب- اصل حکومت قانون کشور محل حمایت.^۳

اما اصل رفتار ملی به هیچ عنوان قانون حاکم بر دعوی را تعیین نمی‌کند بلکه به عنوان وسیله‌ای در جهت رفع هرگونه تبعیض با محدود کردن توانایی کشورها در تصویب قوانینی که در مقایسه با اتباع خارجی به نفع اتباع آنهاست، استفاده می‌شود. ماده ۲-۵

1. European Court of Human Rights.

2. The principle of national conduct.

3. The principle of the rule of law of the country of protection.

موافقت‌نامه برن یک قاعده صلاحیتی نیست درواقع نمی‌توان از این ماده چنین برداشتی داشت که کشور محل حمایت، صلاحیت انحصاری در حل و فصل موضوع دارد. با توجه به اینکه قاعده قانون کشور محل حمایت مطابق ماده ۲-۵ موافقت‌نامه برن بر مبنای اصل سرزمینی بودن حقوق مالکیت فکری بنا شده است، برای رفع مشکلات اعمال قاعده قانون کشور محل حمایت، راه‌حل‌های جایگزینی پیشنهاد شد از جمله قانون منتخب طرفین طبق معاهده روم یا قانون دارای نزدیک‌ترین ارتباط، قاعده قانون محل وقوع نقض، قانون محل اقامت مؤلف، قانون کشور محل شروع نقض، قانون محل اقامت خواننده، قانون کشور محل رسیدگی و راه‌حل سلسله‌مراتبی، که در نهایت نتیجه مطلوب‌تری به دنبال داشت؛ اما روش سلسله‌مراتبی مناسب‌تر از بقیه به شمار می‌رود (ایروانی مهاجری؛ نصیری و صادقی، ۱۳۹۷، ص. ۳۱۵).

نتیجه‌گیری

با گسترش روزافزون کارکرد فضای سایبر مفاهیم جدیدی از نقض حقوق مالکیت فکری در این بستر فراهم شده است و دامنه و ابعاد این نقض می‌تواند با یک کلیک در هر یک از نقاط دنیا آغاز شود و آثار آن به سختی قابل جبران باشد. دنیای دیجیتال و بستر فضای سایبر در کنار تمام محاسنی که در دنیای کنونی داشته است، توانسته باعث نقض گسترده حقوق مالکیت معنوی نیز گردد به‌طوری‌که تشخیص نقض، شناسایی نقض‌کننده، میزان خسارت وارده و دادگاه صالح در فضای بدون مرز و درهم‌تنیده اینترنت، امری دشوار است که در این راستا و برای حمایت هر چه بیشتر از افراد موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی تصویب شده‌اند. با بررسی موافقت‌نامه‌های موجود به این نتیجه می‌رسیم که نه تنها یکدیگر را نقض نکرده‌اند بلکه همواره در پی تکمیل و رفع خلأهای موجود بوده‌اند و همانند نقض سایر حقوق و تعهدات دارای ضمانت اجرای کیفری و مدنی می‌باشند. در این میان موافقت‌نامه تریپس با رویکرد موسع خود به ابعاد نقض حقوق مالکیت فکری و با در نظر گرفتن راه‌های جبران خسارت معیاری جامع و سخت‌گیرانه را در جهت حمایت از این حق ارائه کرده است. قریب به اتفاق منابع موجود در نظام حقوقی

کشور ما متمرکز بر موضوع حقوق مالکیت ادبی و هنری در فضای حقیقی و غیرمجازی شده‌اند و ادبیات این موضوع در حوزه فضای مجازی در کشور ما تقریباً نزدیک به صفر است لکن همان‌طور که پیشتر اشاره شد، در حوزه بین‌الملل فعالیت‌های قابل توجه و چشمگیری از سوی برخی از کشورهای توسعه یافته و نهادهای بین‌المللی از جمله سازمان جهانی مالکیت فکری صورت گرفته است؛ همچنین حالت‌هایی مانند ضعیف شدن علامت تجاری یا اعاده وضع به حال سابق در نقض کپی‌رایت آن‌هم در فضای بدون مرز و مکان سایبر در وضعیت فعلی حقوقی کشور ما مغفول واقع شده که شایسته است قانونگذار و رویه قضائی به آن توجه نماید.

منابع و مأخذ

- اصلانی، حمیدرضا (۱۳۸۹). معیارها و آثار تعیین محل وقوع نقض حق دارندگان علائم تجاری در فضای سایبر. *فصلنامه حقوق دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، دوره (۴۰)، شماره ۲، صص. ۲۱-۳۳.
- انصاری، باقر (۱۳۸۲)، مقدمه‌ای بر مسئولیت مدنی ناشی از ارتباطات اینترنتی، *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، شماره ۶۲، صص. ۱۱-۵۲.
- ایروانی مهاجری، فاطمه‌السادات؛ نصیری، مرتضی و صادقی، محمود (۱۳۹۷). دادگاه صالح و قانون حاکم در دعاوی حقوق مؤلف با بررسی اسناد بین‌المللی، *فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی*، سال هفتم، شماره ۲۵، صص. ۲۸۹-۳۱۸.
- خلیل‌زاده، مونا. (۱۳۹۳). *مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در قبال حملات سایبری*. تهران: انتشارات مجد.
- دبلفون، زویه لینان (۱۳۸۸). *حقوق تجارت الکترونیک*؛ ترجمه ستار زرکلام. تهران: شهر دانش.
- زاهدی، مهدی (۱۳۷۹). حقوق ثبت علائم تجاری، مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و سازمان تجارت جهانی. *مجله پژوهش حقوق سیاست*، سال اول و دوم، شماره دوم و سوم، صص. ۱۲۵-۱۵۴.

- زاهدی، مهدی (۱۳۸۹). ثبت بین‌المللی اختراعات، کسب و حمایت حقوقی از اختراع در کشورهای خارجی. *ویژه‌نامه هفته پژوهش*، سال دوازدهم، شماره ۳۰. صص. ۶۷-۸۰.
- زمانی، سیدقاسم و میرزاده، منالسادات (۱۳۹۳). انتساب اعمال متخلفانه اشخاص خصوصی به دولت بر اساس ضابط کنترل، رویه دیوان دآوری دعاوی ایران - آمریکا. *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی*، سال شانزدهم، شماره ۴۳. صص. ۸۱-۱۰۷.
- رهبر، نوید (۱۳۸۴). تأثیر اینترنت بر حق مؤلف در نظام حقوق بین‌الملل و حقوق کنونی ایران. *مجموعه مقاله‌های فناوری اطلاعات*، بی‌جا: سلسبیل.
- رحمانی، هادی (۱۳۹۴). مسئولیت مدنی رسا در تجارت الکترونیکی. تهران: انتشارات مجد.
- صادقی، حسین (۱۳۸۸). مسئولیت مدنی در ارتباطات الکترونیک. تهران: نشر میزان.
- عالی‌پور، حسن (۱۳۸۹). حقوق کیفری فناوری اطلاعات. تهران: انتشارات خرسندی.
- گرشاسبی‌نیا، ندا و بدری ویچ، کمرالدین (۱۳۹۱). نقش حقوق مالکیت فکری در نوآوری کشورهای در حال توسعه. *نشریه رشد فناوری*. صص ۵۱-۵۶.
- ملکوتی، رسول (۱۳۹۵). مسئولیت مدنی در فضای سایبر. تهران: انتشارات مجد.
- Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994.
- James P, Jenal (2004). What is a User not a User? Finding the Proper Role for Republication Liability on the Internet, *Losangeles entertainment Law Review*.
- Joseph R, Matthews Mary Helen Gillespie, Service Providers ASPs, ISPs, MSPs, and WSPs A Wiley Tech Brief, Wiley Computer Publishing.
- Karine Perset (2010). THE Economic and Social Role of Internet Intermediaries. of the OECD's Directorate for Science Technology and Industry.
- Morgan lavancy, Le Responsabilite Delictuelle sur Internet en Droit Suisse, 2002.
- Tanya Aplin, Internet Service Provider Liability for Moral Rights Infringement in Australia.
- The Paris Convention for the Protection of Industrial Property, signed in Paris, France, on 20 March 1883, was one of the first intellectual property treaties. It established a Union for the protection of industrial property.